

A főszerkesztő előszava

Folyóiratunk huszonharmadik számát tartja kezében a tisztelt Olvasó. Ezúttal tíz szöveget közlünk, amelyek témájukat tekintve szorosan kapcsolódnak egymáshoz. A környezeti (környezetvédelmi) felelősség problémakörét járjuk körül, különböző jogi, köz-, illetve szakpolitikai megközelítések alkalmazásával. Első tematikus, sajátos szempont szerint szerkesztett lapszámunk ez, amelynek megszületésében vendégszerkesztő is közreműködött. A lapszám egyúttal az alapvető jogok biztosa jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettesével, azaz a jövő nemzedékek szószólójával való együttműködésünk eredménye.

A környezeti felelősség mint tudományos kutatási tárgy időszerűségét a lapszám-ban közölt írások egytől egyig igazolják. Számos olyan esetre támaszkodnak, amelyekben a társadalom széles köre is szembesülhetett egy-egy szennyezés bekövetkeztével, majd a megnyugtató, teljes körű megoldások elmaradásával. Szennyezett területeink, telephelyeink száma a térség más országaival összevetve is – bár a hasonló gazdaságtörténeti előzmények alapján talán nem erre számítanánk – kiemelkedően magas. Az ebből fakadó területhasználati konfliktusok, környezet-egészségügyi problémák, a szennyeződések tovaterjedésével járó, további veszélyek, a jövőbeli környezeti károknak a klímaváltozás miatt is fokozódó kockázatai miatt a felelősség mint környezetpolitikai szabályozóeszköz szerepe felértékelődik. Súlyos környezeti katasztrófák árnyékában a társadalom igazságérzete a büntetőjogi felelősség erősítése irányában is hathat (mint történt például a 2010-es vörösiszap-katasztrófa utóéletében), miközben a kevésbé látványos, de esetleg egészségünkre, életfeltételeinkre hosszabb távon veszélyt jelentő problémákkal hajlamosak vagyunk megbékélni. Ez aláhúzza a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának és az állam tudatos, arányos jelenlétének a szükségességét is.

A környezetvédelmi felelősség szerepe (gyakorlati jelentősége) jellemzi a mindenkori környezetpolitikát, illetve közvetve az adott társadalom környezethez való viszonyát. A környezetpolitika súlya és prioritásai pedig időről időre változnak, amely hangsúlyeltolódások szintén nyomon követhetők tanulmányainkban.

A környezeti felelősség sokkal összetettebb a jogi felelősség klasszikus jogági felelősségi konstrukciójánál. Már maga a felelősség kifejezés is – jogi szakkifejezésként – többféle értelemben használatos, és a környezetvédelmi jogi felelősség érvényesítése is számos – különböző jogágakhoz sorolható – jogintézmény, szabályozóeszköz együttes alkalmazásával lehetséges. E komplexitás ráadásul csak egyre növekszik, ahogyan a tudományos ismeretek gyarapodnak, és ahogyan a környezeti problémákat a jogi szabályozás egyre inkább törekszik rendszerbe ágyazva,

folyamatokként – s nem csak a gazdasági-társadalmi folyamatok szakpolitikai szempontól, mesterségesen szeparált részeként – megragadni.

E folyamatok korántsem rajzolnak ki egyenes ívet. A gazdaságot megrengető 2008-as válság, vagy a 2020-as pandémia egyaránt változásokat hozott a gazdaságpolitika és a környezetpolitika viszonyának a megítélésében. Hangsúlyeltolódások következtek be a környezetnek tekintett szakpolitikai célok sorrendjében is. A klímaváltozásra irányuló intézkedések világszerte ráirányították a figyelmet a gazdasági racionalitások (mint a versenyképesség) és a környezetpolitikai preferenciák szoros kapcsolatára. De a környezetvédelmi szabályozás, azon belül a felelősség érvényesülése összefüggést mutat a társadalmi önszerveződés kérdéskörével, az állam és a civil kezdeményezések egymáshoz való viszonyulásával is, amelyben szintén változások figyelhetők meg.

Hatások és ellenhatások örvényében kell a mindenkor helyes egyensúlyt találni, és esetenként az államnak egy-egy ponton beavatkozni. Ilyen beavatkozási pontként azonosította a jövő nemzedékek szószólója a környezeti felelősség szabályozásának, gyakorlatának finomhangolását, s ezért állított össze és tett közzé 2019-ben jogalkotási kezdeményezést.

E lapszámunk szerzői közt egyaránt szerepelnek a jogalkotási kezdeményezés elkészítésében részt vevő szakemberek, az előzetes szakmai egyeztetések és konferenciák résztvevői, előadói, illetve egy-egy fontos megközelítés kidolgozására általunk felkért kutatók. Magát a kezdeményezést *Bándi Gyula* mutatja be „belülről”, a környezetvédelmi felelősség fogalmának tág értelmezését véve alapul. A környezeti felelősségi szabályaink meghatározott köre európai uniós háttérrel rendelkezik, amelynek hazai, tagállami érvényesüléséről *Kecskés Gábor* tanulmányát olvashatjuk. A felelősséget mint környezetpolitikai szabályozóeszközt szabályozás-módszer-tani (részben környezet-gazdaságtani) megközelítésben *Fodor László* tárgyalja. *Sulyok Katalin* a természettudományok bizonytalanságai és a jogi döntésekkel szemben érvényesülő elvárások közti feszültséget tárja elénk. *Fülöp Sándor* a környezetvédelmi társadalmi szervezetek nemzetközi hálózatának gyakorlati tapasztalatait hasznosítva ad értékelést. *Pánovics Attila* a civil szervezetek részvételi lehetőségeit a nemzetközi és Európa-jogi elvárások, valamint a hazai szervezetek helyzetének tükrében vizsgálja. *Bartha Ildikó, Bordás Péter és Horváth M. Tamás* a környezetpolitika árnyoldalának, a gazdasági és a környezeti megfontolások viszonyának megvilágításával ad távolabbi perspektívát a környezeti felelősség problémakörének. *Agócs Ilona* az állami felelősség kérdéskörét a hátrahagyott szennyezések példáján keresztül foglalja történeti és alkotmányjogi keretbe. *Gyulai-Schmidt Andrea* az állami felelősségi körbe tartozó környezetvédelmi feladatok ellátásának közbeszerzési jogi kérdéseit teszi fel, nemzetközi példákat hozva fel a válaszádához. A sort vendégszerkesztőnk, *Pump Judit* összegző, s a tanulmányokban nem vizsgált, további szempontokat is felvillantó tanulmánya zárja.

Jóllehet, tanulmányaink egy része jelentős mértékben támaszkodik rá, folyóiratunk elektronikus változatában nem tartjuk szükségesnek közölni a környezeti felelősség hatékonyabb érvényesítése érdekében született, biztoshelyettesi jogalkotási kezdeményezést, amely elérhető a https://www.ajbh.hu/documents/10180/3157803/Jogalkotási_kezdemenyezés_kornyezeti_felelosség/4821a1da-bb6b-8659-e97f-66f8b679c17d címen.

Lapszámunkhoz ezúttal a környezetvédelem egyik úttörője, Rachel Louise Carson (1907–1964) mára már klasszikussá vált gondolatát választottuk mottóként: *„But man is a part of nature, and his war against nature is inevitably a war against himself.”* (Az ember azonban a természet része, így a természet elleni háborúja szükségképpen háború önmaga ellen.)

Debrecen, 2020 őszén

a szerkesztőség nevében:
Fodor László